

Henkisen huoltovarmuuden ytimessä on jatkuvuuden hallinta

Rosa Meriläinen

Rosa Meriläinen tarkasteli alustuksessaan kulttuurin merkitystä henkisen huoltovarmuuden välineenä jatkuvuuden hallinnan keinona. Hän osoittaa kulttuurin keskeisen merkityksen osana historiallista perintöä, joka tekee meistä – ja muista – sitä, mitä olemme, miten ajattelemme ja toimimme. Meriläinen kävi läpi omia kulttuurikokemuksiaan yhdistäen ne aina kansainvälisiin sopimuksiin ja sitä kautta kulttuurin moniulotteiseen globaaliin merkitykseen.

Tuntekaamme väkevästi, että on ollut aikoja ennen meitä ja on oleva aikoja meidän jälkeemme. Se on lohdun ja toivon vakaa perusta. Puheenvuorossani keskityn siihen, miten kulttuuri, taide ja kulttuuriperintö osaltaan ovat luomassa jatkuvuuden hallinnan välineitä ihmisille ja yhteiskunnalle.

Henkinen pääoma on pysyvämpää kuin maallinen

Minulle on kodin perintönä opetettu vakaa usko sivistykseen tarkoittaen henkistä pääomaa, jota kartutetaan uteliaana ja sinnikkäästi eteenpäin ponnistellen koko ihmisen pieni ikä. Uskon juutalaiseen kansanviisauteen omaan päähän sijoitetun pääoman varmuudesta: sitä ei voi meiltä viedä pois. Sen saamme mukaamme, vaikka tulva tai sota huuhtoisi kaiken maallisen käsistämme ja huomaamme vaihtavamme maata auton takakontissa tai veneessä.

Puolisoni on kriisinhallintaveteraani. Inhimillisen hädän ja julmuuden tiivistyessä seurattessamme Afganistanin uutisia, voimme katsahtaa kirjastohuoneemme seinällä olevaa muistilappua: puolisoni ottamaa kuvaa afganistanilaisista tytöistä, jotka pääsivät suomalaisten ansiosta kouluun. Kuvan tytöt saattavat olla nyt koulutukseltaan opettajia, lääkäreitä tai toimittajia. On erittäin todennäköistä, että juuri nyt he eivät voi harjoittaa ammattiaan, eivätkä näyttää oppineisuuttaan. Mutta kun me katsomme kuvaa kyvyk-

käistä tytöistä, joilla on intensiivinen katse ja oppimisen nälkä, me muistamme kaiken kouluopin olevan heidän päässään. Sitä ei voi yksikään kiihkoilija enää pois ottaa. Kerran lukemaan ja kirjoittamaan oppinut on edelleenkin oppinut. Ihminen, jolla on kyky muuttaa maailmaa.

Minä olen uskomattoman rikas. Olen saanut monipuolisen taidekasvatuksen, jonka ansiosta voin kuunnella musiikkia vain laittamalla sen soimaan pääni sisällä. Osaan runoja ja tarinoita, joita voin muistella ja kertoa. Kannan sisälläni kehollisen sivistyksen kerroksia usealta mantereelta taekwondosta wackingiin, salsasta kontakti-improvisaatioon. Pystyn ilmaisemaan ajatuksiani ja tunteitani monilla eri tavoilla, ja vastaavasti ymmärtämään toisen ihmisen itseilmaisua, vaikka emme jakaisi samaa kieltä.

Tämä pääoma voisi kuulua kaikille. Jos vain jokaisella lapsella ja nuorella olisi oikeus kulttuuriin ja taiteeseen tekijänä ja kokijana.

Historia opettaa vain, jos se tunnetaan

Kun koronakriisi alkoi ja edustamani kulttuuri- ja taideala joutui ennennäkemättömiin taloudellisiin vaikeuksiin, mitä minä tein? Menin lähikirjastooni – silloin kun se vielä oli auki. En tehnyt tietoista valintaa, mutta kirjat joihin ensimmäisenä sinä maaliskuisena viikonloppuna tartuin olivat Beowulf ja Torquato Tasson

Vapautettu Jerusalem. Beowulfın vanhin säilynyt käsikirjoitus on tuhannen vuoden takaa. Tasson alkuperäinen julkaisuajankohta oli vuonna 1581. Varsin vanhaa kirjallisuutta molemmat.

Olen aina sanonut, että paras stressinhallintalääke on vanha ja paksu kirja, sillä se auttaa käsittelemään konkreettisesti kädessä pidellen, että oikeasti hyvät asiat ottavat aikansa. Ajatella, että Fernando Pessoa kirjoitti Levottomuuden kirjaa vuodet 1913–1934, se julkaistiin vasta 1982 ja vasta lähes neljäkymmentä vuotta myöhemmin minä luin sen. Hyvin ehti, ei ollut kiireellinen asia!

Mutta stressimittarin huutaessa punaisella ei riittänyt mikään 1900-luvun tiiliskivi, ei edes 1800-luvun järkäle. Hakeuduın niın vanhan äärelle kuin sillä hetkellä löysin. Sittemmin ehdin lievittää koronatuskaani myös Enheduannalla, joka on historiamme ensimmäinen nimeltä tunnettu kirjailija. Hän syntyi Mesopotamiassa nykyisen Irakin alueella vuonna 2286 ennen ajanlaskumme alkua.

Kun vaihtaa aikaperspektiivin satoihin ja tuhansiin vuosiin, se auttaa ainakin minua suhteuttamaan vaikeuksien painoa. Ilmeisesti myös muita, sillä musiikin alan ammattilaiset kertoivat koronan aiheuttaneen nostalgiabuumin: ihmiset hakeutuivat tavallista vanhemman musiikin äärelle.

Kulttuurin, taiteen ja kulttuuriperinnön voima on tunteessa. Joku asia vain tuntuu ja avautuu. Helpottaa ja selittää, vaikka ei osaa selittää miksi tai miten. Musiikki hieroo aivoja sisältä päin. Itken laulaessani ystävien kanssa Souda souda sinisorsaa, jonka sävel on Jean Sibeliuksen ja teksti Aukusti Koskimiehen. En tiedä, miksi itken. En tiedä missä olen laulun oppinut. Tiedän vain vollottavani valtoimeinaan sen äärellä, joten jotakin se psyydessäni koskettelee tavalla, jota tarvitsen purkaakseni tuntojani.

Souda, souda, sinisorsa
Souda tähän rantaan;
Pesäs tänne rakenna sen
Ritvakoivun kantaan!

Laske, laske, pursi pieni
Laske valkamaani;
Purrestasi neito nuori
Astu asuntaani!

Tääll’ on sija suoritettu
Sammalista sulle;
Tule, tule, kultaseni
Kumppaniksi mulle!

Tääll’ on aallot armahat ja
Suuret hongat huojuu;
Solkikoivut soreasti
Aallon helmaan nuojuu

Jos minulla ei olisi näitä kirjoja ja näitä lauluja, mitä minä menneestä tietäisın? Koulukirjoistako pitäisi ymmärtää ne tunteet ja sielunmaisemat, jotka ovat läikkyneet isänmaanrakkautta tai ajaneet uskomaan ristiretkien oikeutekseen? Historia on olento, joka koostuu muustakin kuin vuosiluvuista. Ilman kulttuuriperintöä tunnemme historian vain ulkokohtaisesti sen sijaan, että pääsisimme kurkistamaan siihen sisälle.

Epävarmuus on raskainta, joten kuinka ymmärtäisimme sitä mitä nyt tapahtuu?

Itse kukin meistä on joskus hämmentynyt yrittäessään ymmärtää sitä, miten maailma makaa. Tarvitsemme monipuolisesti sekä ajantasaista tietoa, että tutkittua tietoa ajastamme. Tulkitaksemme tietoa ja aikaa tarvitsemme paitsi journalisteja ja tutkijoita, myös henkilöitä, joita kutsutaan sukupolvensa tulkeiksi tai aikalaiskirjailijoiksi. Henkilöitä, jotka osaavat tunnistettavalla tavalla kirkastaa ja tiivistää jaetun kokemuksen.

Galleria Halmetojan vessan seinällä on postikortti, jossa suositellaan ostamaan taidetta vain kuolleilta taiteilijoilta. Elävät kun törsäisivät kaiken rahan elämiseen. Elävät taiteilijat ovat kuitenkin parhaita tiivistämään ajan hengen. Useimmat sukupolvet synnyttävät suorastaan oman taidemuotonsa. Tuottavat jotain, jota ennen ei ole nähty.

Jos katsoo edellistä sataa vuotta, voi nähdä siellä kulttuuri- ja taidemuotoja, jotka ovat olleet oman aikansa tuotteita, mutta sittemmin jääneet sivuun. He ovat tehneet jotain, jota tarvittiin juuri silloin. On tarvittu rillumareita, jotta saatiin käsiteltyä sota-ajan paineita. Kupletteja ei lauleta enää – minä kyllä kuulisin mielelläni. Taiteen historia on täynnä ajanmukaisia tyylejä, joita ei enää harjoiteta. Jos joku nyt päättäisi maalata kultakauden tyyliin maalauksia, anakronismi tuntuisi amatöörimäiseltä, ellei siihen keksi jotain todella nykyai-kaista twistiä. Samoin arkkitehtuurissa olisi outoa alkaa pykäämään paraatipaikalle uusklassista kivilinnaa, joita aikanaan tehtiin ja sitten ihmis-kunta meni eteenpäin.

Historian kerrostumien näkyminen raken-nustaiteessa on yksi konkreettinen jatkuvuuden hallinnan väline, jossa silmään pökkää helposti kunkin aikakauden eetos ja ihanteet. Sivistystä on tunnista-taan jokaisen niiden arvo – myös tämän päivän ja etenkin van-hempiemme maun syyt ja seuraukset.

Itselleni on ollut aina vai-keinta ymmärtää aikaa, jossa elän. Kaikki tuntuu niin vauhdikkaalta, etten pysy perässä. Erityisesti kunkin vuoden uusimmassa populaarimusiikissa kärryillä pysyminen on aina tuntunut aivan mahdot-tomalta tehtävältä. Kiitän siis portinvartijoita, kuten asiantuntevia musiikkitoimittajia, joiden artikkeleiden avulla tulkitsen aikamme ihanteita ja ilmiöitä.

Kulttuuri- ja taide-elämämme on ennennäke-mättömän monimuotoista ja rikasta. Ei ole yhtä kaanonia. Underground-kulttuurit yhtäältä ja kehittyvien maiden taiteilijat toisaalta vaativat meitä avaamaan silmämme ja korvamme kaik-kialle. Kukaan ei pysty seuraamaan tätä kaikkea inhimillisten aikaresurssien puitteissa. Tärkeää on pitää mieli avarana ja kiittollisena siitä kai-kesta, mitä on. Tämä on meidän aikamme ja me olemme juuri siitä vastuussa.

Kuinka kestämmme vaikeuksia ja pääsemme niistä yli?

Suomen kulttuurirahasto SKR on julkaissut kesällä 2022 Kulttuuribarometrin (<https://skr.fi/serve/kulttuuritutkimus-2022>), jossa on muun muassa kysytty suomalaisilta taiteen tehtävää. Suurin osa nimesi viihteen ja lohdutuksen tuo-misen arkeen, tunteiden ja tunnelukkojen avaa-misen, johdattamisen syvälliseen ajatteluun ja asioiden näkemiseen uudella tavalla, esteettisten kokemusten tuottamisen ja hyvinvoinnin ja ter-veyden edistämisen.

Osana henkistä huoltovarmuutta tarvitsemme monenlaista kulttuuria, joita ei pidä mennä kes-kenään arvottaman. Olihan se pakahduttavaa, kun ylioppilaskunnan laulajien johdolla saa-toimme täyttää Tehtaankadun Finlandialla. Mutta

ihan yhtä tärkeää on se, kun 12-vuotias lapseni sai käsiinsä Riina Tanskasen Tympeät työtöt -sarjakuvan, jossa kerrottiin tyttöjen elämän tärkeistä epä-oikeudenmukaisuuden koke-muksista. Riemu siitä, että joku osaa näyttää ja kertoa sen, miltä meistä kaikista tuntuu, kantaa pitkään. Ja aivan yhtä tärkeä on surun hetki, jolloin olen etsinyt kirjahyllystäni sopivaa runoa vainajan omaisille. Ystävä, joka lähetti minulle työurani hirvit-

tävimmän epäonnistumisen hetkellä levyn, jolle oli itse laulanut Carole Kingin laulun You've Got a Friend. Puolisoni, joka lähetti minulle korona-karanteeniin videon, jossa soittaa pianolla rak-kauslaulun. Lapseni, jonka päiväkotiryhmä lauloi Tehosekoittimen biisin Hetken tie on kevyt: ”Ei etäisyys, ei vuodetkaan / Ei mikään meitä erota”.

Olen tavannut perheenisän ja yrittäjän, jonka muistisairas isoäiti ei ollut kommunikoinut kenenkään kanssa vuoteen. Kun sukulaiset poru-kalla päättivät mennä hänen luokseen laulamaan ja tanssimaan kansanlauluja, oli isoäiti alkanut laulaa mukana. Kyyneleet olivat virranneet, yhteys oli saatu. Olen nähnyt videon myöhäiskes-

HISTORIAN KERROSTUMIEN NÄKYMINEN RAKENNUS-TAITEESSA ON YKSI KONK-REETTINEN JATKUVUUDEN HALLINNAN VÄLINE, JOSSA SILMÄÄN PÖKKÄÄ HELPOSTI KUNKIN AIKAKAUDEN EETOS JA IHANTEET. SIVISTYSTÄ ON TUNNISTAA JOKAISEN NIIDEN ARVO – MYÖS TÄMÄN PÄIVÄN JA ETENKIN VANHEMPIEMME MAUN SYYT JA SEURAUKSET.

ki-ikäisestä dialyysipotilaasta, joka sai inhottavan dialyysin ajaksi hoitahuoneeseen ammattimuisikon soittamaan hänen mielimusiikkiaan Eric Claptonia kitaralla. Vaivoista huolimatta potilaan jalka jammasi, pää nyökkyi musiikin rytmissä ja kasvoilla paistoi hymy.

WHO suosittelee jäsenmaitaan käyttämään kulttuuria ja taidetta osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä siksi, että se toimii. Kulttuuriosallistuminen vahvistaa mielen hyvinvointia. Kulttuuri auttaa selviytymään sairauksien kanssa. Se auttaa toipumaan sairauksista, siis ihan konkreettisesti kuntouttaa. Kulttuuri auttaa meitä ihmispoloja pärjäämään elämän vaikeuksissa.

Se, mitä me yhteiskuntana tarvitsemme ollaksemme resilienttejä, on kuvittelukyky. On ymmärrettävä, että asiat voisivat olla toisin. Asiat voidaan hoitaa toisin. Asiat voivat muuttua. Historia tämän tietysti opettaa: asiat ovat olleet sata vuotta sitten eri tavalla, joten todennäköisesti ne ovat myös sadan vuoden päästä eri tavalla. Mutta kuvittelemista on erikseen harjoitettava ja harjoitettava, jotta emme jää polkuriippuvuuden orjiksi ja muiden tekemän muutoksen ajopuiksi. Siksi meidän on itse kuviteltava ja tilattava kuvitelmia. Taiteilijat ovat mielikuvittelun ammattilaisia.

Mitä meistä jälkeemme jää ja kuka kantaa soihtua seuraavaksi?

Itse toivon, että voisin antaa lapsilleni perinnöksi muutakin kuin jätepyörteet Atlantilla ja Tynellä valtamerellä. Jotain kaunista ja kestävä, josta voin olla ylpeä. Haluan jättää jälkeeni taidetta. Parasta perintöä on julkinen taide, joka anteliaasti avautuu kaikille. Myös niille, joilla ei ole varaa ostaa museokorttia, saati hankkia gallerioista taidetta omille seinille. Julkinen taide kohottaa myös koko asuinalueen ja sen tonttien arvoa, sekä lisää turvallisuuden tunnetta, aivan kuten kauneus ja huolenpito aina tekevät. Julkinen taide osoittaa, että tämä paikka ja sen ihmiset ovat tärkeitä. Jos jokin julkinen teos maksaa pystytyskustannuksineen esimerkiksi 240 000 euroa – esimerkki elävästä elämästä – hinta on mielessä jaettava seu-

raavalle sadalle vuodelle. Kyseessä on investointi tulevaisuuteen, ei musta aukko johon raha katoaa.

Aikamme taide ja kulttuurin on positiivinen perintömme tuleville sukupolville, joita aina ylioppilasjuhlien aikaan kutsumme isänmaan toivoiksi, spes patriae. Huomaan joskus itsekini epäuskon ja ahdistuksen hetkillä ajattelevani, että kyvykkäät ja lahjakkaat nuoret tulevat korjaamaan ne virheet, joita minä ja minun tyhmä ja kädetön sukupolveni olemme tehneet ja tekemättä jättäneet. Ei se kuitenkaan ihan niin mene. Meillä on täysi vastuu kaikesta siihen hetkeen saakka, kun kuolemme. Meidän ei pidä jättää jälkeemme velkaa, ei taakkaa. Lapsemme ei kuulu siivota meidän jälkiämme. Se meidän on tehtävä itse. Meillä on velvollisuutemme tulevia sukupolvia kohtaan. Etsikäämme taiteesta voimaa tämän velvollisuuden täysimääräiseen kantamiseen. Mitään ei pidä heille sysättämän.

Resilienssin ytimessä on jatkuvuuden hallinta. Meidän on ymmärrettävä roolimme sukupolvien ketjussa. Tunnettava kiitollisuutta ja kunnioitusta esiäitien perintöä kohtaan ja osoitettava rakkautta teoissa tulevia sukupolvia kohtaan. Jokainen meistä on isänmaan toivo.

Me olemme sitoutuneet kulttuuriperinnön suojeluun

Lopuksi haluan vielä muistuttaa siitä, että Suomi on Unescossa sitoutunut aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön suojeluun. Se on myös osa valmiussuunnittelua, sillä parhaillaan on nähtävillä, miten naapurimme Venäjä yrittää hävittää Ukrainan tuhoamalla sen kielen, kulttuurin ja kulttuuriperinnön. Kulttuurissa on kyse kansakunnan olemassaolosta.

Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä, eli Faron sopimus, korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuuden lisäksi sen merkitystä kestävä kehityksen voimavarana. Sopimuksen tavoitteisiin kuuluu kulttuuriperinnön, elämänlaadun, identiteetin ja kestävä kehityksen välisen yhteyden vahvistaminen yhteiskunnassa. Faron sopimus kannustaa arvokeskusteluun kulttuu-

riperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä. Tavoitteena on laaja kansalaisten osallistuminen. Teidän osallistumisenne, teidän arvokeskustelunne.

Sopimuksen kantavat periaatteet ovat jokaisen oikeus kulttuuriperintöön, sekä jaettu vastuu omasta ja yhteisestä kulttuuriperinnöstä. Kulttuuriperinnön suojelu ja vaaliminen on vääjäämättä kaikkien tehtävä. Se ei kuulu vain museovirastolle tai kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Kulttuuriperintöä syntyy alati ja sen vaalimisen vastuu siirtyy joka hartialle. Jokaisen ihmisen on haluttava siihen tutustua ja sen arvo ymmärtää ja jokaisen hallinnonalan, työpaikan, tiedekunnan kanslian, toimiston ja yrityksen osaltaan pidettävä huoli vaalimistyön rahoituksesta.

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 pyrkii kestäväan kehitykseen niin talouden, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristönkin kannalta. Jokaiseen kestävyuden osa-alueeseen liittyy myös kulttuurinen ulottuvuus. On oleva aikoja meidän jälkeemme. Olkoon tulevat ajat täynnä kauneutta, totuutta ja hyvyyttä.

■
Artikkeli perustuu Edistyksen Päivillä 4.11.2022 pidettyyn esitelmään.